METE-OKRIMI

I

KONSTANDIN KRISTOFORIDHIT

Kriestuar ne gjuhe te-perbashkeme de ne menyre qe te perdoret ne rent te pare te mesimorevet te-dyta.

prej

Simon Suteriqi

N' Elbasan

Otypun me te-prigunat e z. C. D

MANASTIR

STI'p. Tregetare Nerkombetare

1911

BKSH

JETË-SKRIMI
I
KONSTANDIN KRISTOFORIDHIT

Rriefstuar ne gjuhe te-perbashkeme dhe ne menyre qe te perdoret ne rent te pare te mesimorevet te-dyta.

prej

Simon Suteriqi

N' Elbasan

Shtypun me te-prifunat e z. **S. D.**

MANASTIR
Shtyp. Tregetare Nerkombetare
1911

BKSH

Konstandin Kristoforiði.

Paraðanje

Kombi Cqipɛtar, i-cili sot ɡendet nɛ agim tɛ riɕlindjes sɛ 'tij mendore ðe me dɛɕir e me vuʎnet tɛ-vɛrtetɛ aɕt tue ndjekun rrugɛn e-bekuarɛ tɛ pɛrparimit ðe tɛ qytetɛniɛs, meret veɕt lehtɛsiɕt qɛ ka ŋɛ nevoje tɛ-maðe, ŋɛ nevojɛ tɛ-domosdoɕmɛ ŋi pɛr ato veglat e-pafjalɛɕme (indispensable). tɛ-cilat, pɛrɡiðɛriɕt tɛ thomi i pɛrkasin pikɛ-sɛ-pari dɛɕirit tɛ 'tij tɛ-sotɕɛm, tɛcilat i ɕɛrbejnɛ dreqtɛ pɛr dreqtɛ ɕviʎimit tɛ 'tij menduar, i-cili pa dyɕim ka pɛr t' i pregatitur ŋɛ jetɛ tɛ qytetɛruarɛ ŋɛ vɛnt tɛ-pɛrlakmuarɕɛm *(ἐπίζηλος)* nɛ mes tɛ kombevet t' tjera, sikurse e kɛrkon eðe kalorɛsija e 'tij kreɕnike *(ἡρωϊνή)* e vjetɛria e fisit nɛ mes tɛ ɕokɛvet qɛ e reðojnɛ.

Aɕt jaɕtɛ ç' do dyɕimi, se, kɛto vegla tɛ-ɕɛŋtɛruara qɛ pɛrmɛndim kɛtu, janɛ librat e-dobiɛɕmɛ, tɛ-cilɛt, me landɛn e 'tyre tɛ-sɡeðunɛ ðe tɛ-posaçme do tɛ pɛrhapin mbɛ katr' anɛt e atðeut tɛ daɕtun nritɛn e dituniɛs; do tɛ sɡojnɛ ndjeŋat e-larta ðe do tɛ ndezin nɛ zembɛrat e atðetarɛvet zjarrin e-paɕuar t' atðedaɕɛsiɛs. Kɛɕtu karakteri i Cqipɛtarit ka pɛr t' u-lartuar ðe vetia e 'tij do tɛ sbukurohet. Kɛɕtu do tɛ bahet i zoti tɛ kɛpɛtoŋɛ vethen, tɛ ŋohɛ detyrat qɛ ka ŋeriu nɛ botɛ si pɛrpara vɛhtes sɛ 'tij si pɛrpara atðeut t'-aðuruarɕɛm. Na duhen pra libra tɛ-dobiɛɕme, libra mirɛvetiakë *(ἠθικοποιητικά)*. Shkrimtarɛt t' onɛ sot duhet ɡiðɛ-monɛ t'a kenɛ pɛrpara syɕ kɛtɛ ɡa, se Kombi prej kɛtyneve pret dritɛ eðe ɕpɛtim nga errɛsina e-skɛterrɛɕme nɛ tɛ-cilɛn mjeriɕt mun tɛ ðomi, se ndoðet sot.

Njɛr sa e sa libra, qɛ kanɛ pɛr qɛʎim jo vetɛm ɕtyʎisjen e mɛndjes, po eðe sbukurimin e ɕpirtit e lartimin e zemrɛs nuk aɕt pɛr t' u-dyɕuar qɛ duat tɛ numurojmɛ eðe ata qɛ kanɛ pɛr subjekt jetɛɕkrimet e burrave tɛ-mɛðaŋ ðe tɛ-ɕquarɛ, tɛ-burrave, tɛ-cilɛt nɛ pɛr mes tɛ ɕekujvet kanɛ ɕkɛlqyerɛ pɛrmbi t' tjerɛt mɛ veprat e 'tyne tɛ-larta, me ɕɛrbimet e-paprajtuna pɛr mirɛsiɛn e Kombit tɛ 'tyne. Kɛtu ŋeriu do tɛ munt tɛ marrɛ veɕ si kɛta burra tɛ-vlerɛɕmɛ janɛ rritunɛ si kanɛ punuar ðe me ç' farɛ mɛnyrɛ kanɛ mbaruar uðɛtimin e jetɛs; kɛtu ka pɛr tɛ pasun kohɛn e-nevojɛɕme tɛ ɕohɛ si nɛ pasqyrɛ ðe tɛ çmoŋɛ sikurse duhet punɛt e-mɛða, punɛt e-lavduarɕme qɛ kanɛ bamun kɛta burra tɛ-mɛðeŋ, qɛʎimi i tɛ-cilɛvɛt ka kjenɛ vetɛm lartɛsimi i ŋerɛziɛs. Kɛɕtu, tua sbɛluar ɕɛmbɛʎa tɛ-larta ðe tregime tɛ-çuditɛɕme, do tɛ pɛrpiqet pa dyɕim, qɛ tɛ rreguʎoŋɛ ðe ay jetɛn e 'tij pas jetɛs sɛ 'tyne; tɛ ɡyrmoŋɛ rrugɛn qɛ kanɛ ɕɛŋuar ata sepse kɛɕtu ɕpreson qɛ ka pɛr t' arðun pɛr 'te ŋɛ ditɛ, kur do tɛ ɕkɛlqeŋɛ pɛrmbi t' jerɛt ðe do tɛ ɕɛguroŋɛ ŋɛ emɛr tɛ-pavdekɛɕɛm.

Ky pra kɛndoŋɛs tɛ-daɕunɛ aɕt ɕkaku i-parɛ, i cili mɛ ɕtyni, qɛ tɛ marr nderin e tɛ nxer pɛrpara zotniɛs s' uajɛ kɛtɛ veprɛ tɛ-pakɛ, e-cila, ndonɛse e-voglɛ, besoŋ se ka vlerɛn tɛ kɛndohet prej ç' do atɑ̃etari, qɛ dɛɕɛron tɛ ŋihet me burrat e-pavdirɛɕmɛ; me ɕɛrbɛtorɛt e-vɛrtɛtɛ tɛ Kombit t' onɛ. Konstandin Kristoforiɑ̃i, djali i-lavduarɕɛm i Elbasanit, aɕt njɛ nga ata burrat e-pakɛ me tɛ-cilɛt sot munt tɛ mburet atɑ̃eu i-ynɛ. Γiɑ̃ɛ jetɛn e 'tij po-ɑ̃ua se nuk puɕoj tue punuar ɑ̃e tue derɑ̃un njersɛ pɛr lɛvrimin e ɡuhes s' onɛ. Veprat e 'tij janɛ vɛpra tɛɕɛnuarɕmɛ; vepra tɛ-cilat i japin ɕpirt ɑ̃e jetɛ, pɛr sɛ pari munt tɛ ɑ̃omi, ɡjuhɛs amɛtare ɑ̃e heɑ̃in gurɛt e-ɕɛndoɕɛ, gurɛt ɑ̃emelorɛ tɛ Letraturɛs komptare. Si i-kɛtiλɛ i-pavdekuni atɑ̃etar duhet tɛ ŋihet prej tɛ-ɡiɑ̃ɛ Gqipɛtarɛvet, sepse kɛɕtu vetɛm i bahet nderi sikurse ɕpnesoŋ eɑ̃e do tɛ jetɛ pasqyrɛ e-ɡaλɛ e ndrituarɕmɛ pɛr na tɛ-ɡiɑ̃ɛ.

Tue mbarumur e ɕoh pɛr detyrɛ tɛ t' i falem nderit botɛsiɕt baɕkɛqytetarit t' em ɑ̃e ɑ̃anderit tɛ tɛ-pavdekunit atɑ̃etar z, Бimitɛr Bibaja, i-cili pati mirɛsiɛn tɛ mɛ japɛ ɕɛnimet e-nevojɛɕmɛ mbi kɛtɛ jetɛɕkrim, sikurse i pati marɛ prej gojɛs vetɛ tɛ tɛ-paharruarɕmit Kristofariɑ̃

Simon Suteriqi

N' Elbasan mbɛ 28 tɛ Vjeɕtɛs sɛ-dyte 1910

BKSH

JETƐ-ƢKRIMI

I

Konstandin Kristoforiđit

Iɢte ŋɛ kohɛ e-ɡatɛ, iɢin po-đua ɢekuj pɛrmbi ɢekuj, qɛ ɡuha Cqip pɛr fat tɛ-keq kje dɛnuarɛ tɛ ɢkoŋɛ ŋɛ jetɛ tɛ-palavduarɢme, ŋɛ jetɛ tɛ-humbunɛ nɛ errɛsinɛ đe nɛ padukɛsiɛ. Atɛ-here don-me-đanɛ, kur motrat e' saj kiɢin fatin e-barđɛ tɛ ɢkelqejnɛ đe tɛ lulɛzojnɛ tue u-punuar dhe tue u-lɛvruar me kujdes prej bijvet tɛ 'tyne, ɡuha qɛ folɛn Perɛndiɛt e Olymbit eđe etɛnit t' onɛ Pelasgɛt e-vjetrɛ derɡeɢ nɛ ɢtrat tɛ-ɢkretɛ tɛ ŋɛ lɛngatɛ tɛ-randɛ eđe tɛ-paka mjeriɢt iɢin ɢpresimet pɛr ɢɛrimin e 'saj. E-pɛr buzunɛ đe e-marrunɛ nɛ pɛr kambɛ, e-papunuarɛ đe e-paɢviλuarɛ prej Cqipɛtarɛvet, po humpte pak nga pak ɢijɛn đe bukuriɛn e' saj. Kɛɢtu, ɡysmɛ e-egrɛ, e-bastarđuarɛ đe ē-svetɛnuarɛ fare, nuk ka dyɢim qɛ do tɛ viente ŋɛ kohɛ, kur do tɛ humpte pa nderɛ prej faqes sɛ đeut, sikurse eđe t' jera, qɛ na tregon Historia, kanɛ pasun fatin e-zi tɛ humbasin pɛr ɡiđɛ jetɛn. Kɛtu nuk duam tɛ đomi, qɛ nuk mundemi tɛ numɛrojmɛ, nɛ kohɛ jo đe tɛ-vjetra ɢum, atđetarɛ tɛ-vɛrtetɛ, Cqipɛtarɛ tɛ-pajuarɛ me dituniɛ tɛ-đeλɛ, tɛ-cilɛt u-munduan, eđe ɡiđɛ jetɛn e 'tyne munt tɛ đomi pɛr ɢvillimin đe lulɛzimin e ɡuhɛs s' onɛ tue nxjerrun nɛ dritɛ vepra tɛ-ɢɛnuarɢme. Jo! tɛ-kɛtiλɛ burra kemi pasun; po mjeriɢt puna đe mundimi i 'tyne nuk prunɛ pemɛ tɛ-mɛđa: Kombi Cqipɛtar prej vepravet qe dualɛn nɛ dritɛ nuk mundi pɛr fat tɛ-keq tɛ sɡohet nga ɡumi i-đeλɛ, nɛ tɛ-cilin me kohɛ po derɡeɢ; nuk mundi me fjalɛ t' jera tɛ kɛpɛtoŋɛ ɢijɛn đe bukuriɛn e ɡuhɛs sɛvetɛ đe kɛɢtu me ndjeŋa atđetarɛsie tɛ-ɡaλa tɛ pɛrviɢet nɛ punɛt tɛ-ɢɛŋtɛnuarɛ tɛ riɢlindjes sɛ 'tij mendore. Na mɛngonte pra ŋɛ burr i-mađ, qɛ tɛ na pɛrmbleđɛ; kiɢim nevojɛ tɛ-mađe pɛr ŋɛ Cqipɛtar tɛ-

paloðun, i-cili tɛ pɛrdaŋɛ mɛ ŋɛ fuqiɛ maɡike reɛt e-zeza, qɛ na kiɡin mbɛluar, tɛ marrɛ pendɛn nɛ dorɛ ðe tɛ punoŋɛ e tɛ punoŋɛ prapɛ ɡiðɛ jetɛn e 'tij pɛr njɛ *Ideal* tɛ-lartɛ, pɛr lɛvrimin e ɡuhɛs s' onɛ. Tɛ punoŋɛ ðomi pɛr lɛvrimin e ɡuhɛs! Po vetɛm kɛtu qɛndron nevoja e-jonɛ? Jo! jemi lark! Puna duhet tɛ jetɛ ɡpirt-ðanɛse; puna e 'tij duhet tɛ na baɡkoŋɛ tɛ-gjiðɛ ðe, tue na rraŋosun nɛ ðeλɛsiɛ tɛ zɛmbɛrɛs ndjeŋat e atðesiɛs, tɛ na ðɛrresɛ me *zan Stendori* mbɛ ŋɛ ɡeɡ t' jetrɛ, mbɛ ŋɛ jetɛ tɛ-tfaqɛsuarɛ nɛ punɛ systematike ðe mbɛ ŋɛ punoŋɛsiɛ tɛ-vɛrtetɛ pɛr mirɛsiɛn ðe lartɛsimin e Atðeut tɛ-daɡun. Kɛsi burri, puna e tɛ-cilit nuk vɛnoi tɛ japɛ pemɛt e-dɛɡiruarɡme, Perɛndia nɛ maðɛriɛt tɛ-vetɛ e pa me uðɛ tɛ na dɛrgoŋɛ ðe tɛ na çelɛ ŋɛ rrugɛ tɛ-reɛ nɛ rieðje tɛ Kombɛsiɛs s' onɛ.

Kuɡ iɡte ky burr, tɛ-cilin Kombi e priste me padurim? Kuɡ iɡte ky atðetar i-lartɛ, tɛ-cilin e dɛɡirojɡin zembɛrat e-djeguna, qɛ tɛ ketɛ paravullnesɛn (initiative) si tɛ ðomi nɛ punɛt ðe tɛ ɡɛnoŋɛ me durim tɛ-hekurtɛ e me ŋɛ vehte-môhim *(αὐταπαρνησία)* tɛ-çuditɛɡɛm rrugɛn e riɡlindjes s' onɛ? Cekuλi i-nantɛ-mbɛ-ðetɛ, ŋɛ koh' e-reɛ pɛrɡiðɛsiɡt, ŋɛ koh' e-ɡkɛlqyerɛ pɛr Cqipɛtarɛt, pati fatin e-barðɛ tɛ na e ðuroŋɛ prej qieλi! Iɡte djali i-mbarɛ, ɡpirtndritmi Konstandin Kristoforivi, i-cili leu n' Elbasan mbɛ 1830. Pɛrindɛrit e 'tij, Anastas Nelkoja eðe Vasilija Josif iɡin nga mâ tɛ-parat ðe nga mâ tɛ-nderɛɡmet ɡtɛpia tɛ Kungoŋɛs (mɛhaλɛ) sɛ Kalas (Elbasan). Kiɡin kohɛ, qɛ po i lutɛɡin Perɛndiɛs si Anna me Joaqimin ŋɛ herɛ motit, t' u ðuroŋɛ ŋɛ djal tɛ-mbarɛ, qɛ t' u mbaŋɛ pleqɛniɛn ðe tɛ traɡɛgoŋɛ gjan e pasjen qɛ kiɡin. Perɛndia nɛ maðɛriɛt tɛ-vetɛ e pa me uðɛ tɛ mbuɡɛ dɛɡirin e-flakɛtɛ tɛ kɛtyne ŋerɛsve tɛ-dreqtɛ ðe ɡpresɛtarɛ eðe pas kaqɛ bijave u fali ŋɛ djal gazi i pɛrindɛnvet pɛr kɛtɛ nɡarje tɛ-ɡɛnuarɡme nuk dɛftehet me gojɛ! Dɛɡiri i 'tyne, qɛ kaqɛ vjetɛ rrieshtɛ iɡte mbyλun nɛ ðeλɛsiɛ tɛ zɛmbɛrɛs, mori mâ sɛ fundi miɡ e eɡtɛna. Kɛtu pra meren veɡt lehtɛsiɡt daɡunia pɛrindore eðe kujdesi i-mað me tɛ-cilat u-rrit Konstandini i-vogɛl. Aɡt tepɛr tɛ ɡɛnojmɛ, qɛ pɛrindɛnit, si ŋerɛs tɛ-fisɡmɛ ðe tɛ dreqtɛ qɛ iɡin, si ŋerɛs tɛ-pasunɛ

ðe me frikë Perendie, u-perpoqen me të-maðe që t'a rrisin djalin e 'tyne sa munden mâ mirë: t'i japin që në vogëlie një arresim të-vertetë ðe me ðemel; t'i ndritojnë ëpirtin me ëembëlat mâ të-bukura, t'i sbukurojnë zemberen me ndjenjat mâ të-larta ðe mâ të-fisëme. Perandaj, sikurse prej të-giðëve vertetohet këtu, djal' i-yne që në vogëlie nisi të tregonë me një menyrë të-çuditëeme se sa fuqie ka me të-vertetë aresimi që epet prej perindenie me kujdes ðe me system.

Që në vogëlie nisi të defteni, se perindenit e 'tij punuan eðe se puna e 'tyne zuni vent; se hoðen fare eðe fara ra mbë ðe të-ëendoëë. Urtesia e-mbaruarë ðe druetia (obeissance) e-lavduarëme në zemrat të Konstandinit kiëin ëenuar vendin e 'tyne. Me ëoket e 'tij iëte i-ëkuarëem ðe dallonte ëpejt ndërmjet këtyneve nga zemra giðë-monë e-ëanë, nga mëëira ðe nga ðimpsunia që kiëte për të-papasunit. Të-giða këto ður me qiellore, të-giða këto sbukurata vetiake iëin pa diyëim lule të-bukura, lule erë-ðanese, që tregojëin, se një peranevere (printemps) e-ëkëlqyerë do të lenë për djalin, se një jetë e-lavduarë ðe e-tfaqësuarë në punë durimtare për miresie të-pergiðëeme âët ruajtunë për 'të.

Me kohë perindenit e derguan në mësimoret greniëte, që iëte atë-herë këtu, ku nuk venoi të dallonë që mes të ëokevet nga kujdesi i-mað që vinte në mësimet ðe nga këpëtimi i-hollë me të-cilin për fat të mirë iëte pajuar. Nuk deftehet me goje dëëiri i-mað ðe pjerja e-papërmbajtunë, që tregonte djal' i-yne për mësim ðe për ditunie. Lodra e 'tij mâ e-bukurë, gazi i 'tij mâ i-mað iëin giðë-monë librat. Vendi, ku munt të ëkonte kohën mâ të-bukurë, vendi, ku munt të defrente si i dëëironte ëpirti, iëte Mësimoreja ðe vetëm Mësimoreja. Druetia e 'tij perpara mesonësvet ðe bindunia perpara këëilëvet ðe urâënimevet të 'tyne iëin pa kufin. Merret vëët lehtësiët pra, që, tue kjenë i-pajuar me të-giða të-mirat, me të-giða cilësiët e-larta që janë të-domosdoëme për nxanësit, për pakë kohë perparoi mjaft në ditunie eðe terhoqi verejtjen e më sonësvet, të-cilët nuk puëojëin tue leçitun ku do që qëlonte, se djali do të vinë në dite, që do të bâhet i-ëkëlqyer në ditunie ðe bota do t'a pyesin për ment.

Nuk duam tɛ lamɛ pa ɛɛŋyar kɛtu ðɛ ŋɛ dɛɛir tɛ-vɛçantɛ, qɛ trɛgonte Konstandini nɛ vogɛliɛ, sɛpsɛ prɛj kɛtij munt tɛ kupɛtohɛt mirɛ farɛ pjɛrja ɛ-maðɛ, qɛ kiɛtɛ nɛ mɛsim. Tɛ-hɔλat do-mɛ-ðɛnɛ, qɛ i jɛpɛin ditɛ pɛr ditɛ pɛrindɛnit ɛ 'tij' nuk i humptɛ kot-ɛ-kot; nuk kiɛtɛ maniɛn t' i priɛɛ tuɛ blɛmun ndo-ŋɛ-sɛnt pɛr tɛ ngranɛ, a ndo-ŋɛ lodrɛ pɛr tɛ luajtun, sikurɛ ɛ kanɛ pɛr dɛtyrɛ mâ tɛ ɛumɛt ɛ djɛlmɛt tɛ bajnɛ posa qɛ t' u biɛn tɛ-hɔλa nɛ dorɛ. Jo! dɛɛir' i Konstandinit' nuk pɛrmbliðɛɛ kɛtu: tɛ-hɔλat i ruantɛ mɛ kujdɛs; i mbliðtɛ dyɛa, dyɛa ðɛ pɛðɛɛa, pɛðɛɛa ðɛ u ðɔɛtɛ pɛrindɛnvɛt, qɛ mɛ kɛto, kur tɛ ɛtohɛn mjaft ɛðɛ pasi ðɛ ky do tɛ kɛtɛ mbaruar mɛsimɛt nɛ atðɛ tɛ-vɛt, ka pɛr tɛ vajtun mbɛ ŋɛ qytɛt t' jɛtɛr tɛ-mað, lark, fort lark Ɛlbasanit mɛ qɛλim qɛ tɛ ndjɛkɛ mɛsimɛ mâ tɛ-larta ðɛ tɛ bahɛt i-ɛquar. Mɛ kɛso andɛraɛ tɛ-ambla, mɛ tɛ-kɛtiλa mɛndimɛ tɛ-bukura po pɛr-paronte djali sɪ nɛ moɛɛ, si nɛ dituniɛ. Ɛðɛ âɛt pɛr t' u-çuditun qɛ, ato qɛ i ndoλi zɛmbɛra, ato qɛ i dɛɛironte ɛpirti, ato i ða ɛðɛ Pɛrɛndia!

Qarku i mɛsimɛvɛt nɛ mɛsimorɛt t' Ɛlbasanit atɛ-hɛrɛ iɛtɛ ɛum i-pɛrmblɛðun ɛðɛ Konstandini pɛr pakɛ kohɛ mbaroi giðɛ rɛndɛt mɛ ŋɛ goditjɛ tɛ-plotɛ. Tani ma mɛsimorɛ t' jɛtrɛ, ku tɛ munt tɛ marɛ mɛ-simɛ mâ tɛ-mɛða, kɛtu pɛr fat tɛ-lik nuk ɛɛndɛt; ŋɛ-rɛs mɛ ditunɪɛ tɛ-mjaftɛ qɛ tɛ munt tɛ mbuɛin dɛɛi-rin ɛ djalit tuɛ i ðanɛ mɛsimɛ tɛ-vɛçanta mjɛriɛt nuk ndoðɛn. Kɛjo ɛa djalin ɛ dɛɛpɛrɛn; ɛ ban tɛ mɛndo-hɛt ðɛ tɛ humbɛsɛ qɛtɛsiɛn ɛ 'tij. Aɛt vdɛkjɛ pɛr 'tɛ mɛ tɛ-vɛrtɛtɛ, kur i ɛkon nɛ pɛr mɛnt, sɛ rrɛði i di-tuniɛs sɛ 'tij nuk do tɛ ɛviλohɛt mâ! Si i duhɛt tɛ baŋɛ pra? Qɛ tɛ mbaroŋɛ qɛλimin ɛ 'tij tɛ-lartɛ si du-hɛt tɛ vɛpɛroŋɛ? Vɛtɛm ŋɛ rugɛ i mbɛtɛt tɛ pasoŋɛ, po mjɛriɛt kɛjo pɛr 'tɛ aɛt mjaft ɛ-vɛɛtirɛ! Qɛ tɛ munt tɛ kɛnaqɛ andɛrimɛt ɛ-vɛta i duhɛt tɛ largohɛt prɛj pɛrindɛnvɛt tɛ-daɛunɛ, i duhɛt tɛ niɛɛt pɛr ŋɛ vɛnt t' jɛtɛr tɛ-largɛ, ku ɛɛndɛn mɛsimorɛ tɛ-mbaruara. Ah! po sa ɛa ɛ-vɛɛtirɛ, sa ɛa ɛ-driðtuarɛmɛ tɛ dahɛt mbɛ ŋɛ ɛɛɛ si-do-mos tɛ-vɔglɛ prɛj atyɛnɛvɛ qɛ i daɛunontɛ kaqɛ ɛum! Munt tɛ ðomi ma sɛ fundi, sɛ ky vɛtɛ do t'a pɛrmbliðtɛ vɛhtɛn ðɛ do tɛ ɛtrɛngontɛ zɛmrɛn,

mbassi eðe nevoja qe kiete do t'a bante, qe te deftehet ma durimtar ðe ma trim se ç'iete. Mire fort eðe keetu! Po perindenit vaλ do t'iein te-pajuare me durimin e-nevojeeem, do te kiein ate zemre te-forte ðe ate qendrim te-hekure, qe te munt te durojne largimin e djalit t'-aðuruareem? Munt te dahen per kaqe kohe prej atij, qe s'mundeein ne dite te rrijne pa e pamun me sy ðe pa e perkeðelun me ato perkeðelime qieλore, qe vetem daeunia perindore munt t'i sbelone ðe t'u ðurone me ne nomesie te-mbaruare femijevet te-daeune? Jo! te dahen prej birit aet vdekje per ata! ne kesi vendimi nuk do te munden kurre te bajne, sepse aet per ekretimin e 'tyne! Po mb'ane t'jetre Konstandini e ka vendosun. E ka bamun ment me ç'do ðeroresie te marre rrugen per ðê te-huaj (kurbet), sepse keetu vetem andra e vogelies ðe deeir'iforte i-tanieem do te punesohen ðe do te marrin mie e eetena. Nuk vanoj ma pra, po u kaλezoi perindenvet te 'tij qeλimin qe kiete eðe u lutet nxehtesiet, qe mos t'i kundreetohen ne kete pune te-eenteruare. Ma mire do t'iete te hapeein qiejt ðe zjarr i-forte te dergohee prej se nalti ðe t'i perceλonte te-mjeret se sa te ndepojein nga goja e birit te 'tyne vendimin qe kiete bamun! Aet e teperme te eenojme ketu kundreetimin e-mað, qe per te-paren here deftyen perindenit e-ngrate. Me lote per faqe i ðane djalit qe te marre veet, se darja ne mes te 'tyne aet vdekja per ata; se nuk munden mos te eohin me sy per kaqe kohe ate, permbi te-cilin kane petetun giðe eperesat e 'tyne. Po Konstandini qendron; u ðote, se ndryee s'munt te bahet, kurr n'Atðe te 'tij nuk munt te mbuee deeirin qe kiete. Si djal i-spuar ðe i-menteem qe iete, u kaλezon me force fjale ðe me fuqie mendimee randesien emaðe qe ka ditunia ne bote. U perment, qe ne nga detyrat ma te-meða te neriut aet t'i bjere prapa mesimit, sepse keetu vetem do te bahet i zoti te lartesone vehten, te nderone plangun ðe te perpiqet per miresien e Atðeut. Djal'i-yne nuk e kiete humbur kot e-kot kohen e 'tij ne mesimoret; ni nga ato mesimet e-paka qe ndepoi ne kohe te vogelies kiete fituar mjaft. Porosiet eðe keeiλat e-bukura qe i kiein ðane meso-

ηesit nuk mundeε t'i harronte kurrε; i kiεin bamun ηε peretypje tε maδe perandaj pra mbε kete ndoδje e εohim tε flasε si ηε burr i-maδ, si ηε burr i-moεuar. Qendrimi i 'tij ma sε fundi eδe perpjekjet e-meδa ndaj perindenit nuk vanuan tε kuronnezohen me ηε goditje tε-plotε: Keta don-me-δane, passi e pane qε djali e kiεte mbuεun mendjen mirε per kete ga δe nuk iete ηε pune qε tε bahεε ndryεe, me δembje nε zemrε u-εtrenguan t'i japin lejen qε kerkonte. Po mb' ane t'jetrε duhet εeηuar ketu, qε eδe deεiri i ketyneve ma i-nxehtε iεte t'i japin djalit ηε aresim tε-vertete δe me δemel; t'a εohim ηε ditε tε-pajuar me ditunie tε-mbaruarε, sepse per fat tε-mirε εendeεin mbε ηε εkaλε mendore tε-ketiλe, sa qε tε kepetojnε fare mirε randesien δe vleren e-paçmuarε tε kesaj pune. Ajo qε i εtrengonte t'i kundreεtohen djalit, ajo, qε i εtrengonte tε mbeten tε-povendim (indecisif) per εume kohε iεte mendimi, qε do tε daheεin prej djalit tε-daεtun δe do tε mbeteεin si fare tε-εkretε.

Me menpezi pra tε ftohtε tε Vjeεtes sε-dytε, kur bryma, me εtresen e' saj borore, kiεte mbuluar δeun, nε εtepie tε z. Anastas Nelko mbretenonte ηε levizje e-pazakoneme. Me natε kiεin rendune giδe far' e-fisi, miqt e' tij eδe εoket e Konstandinit. Iεte dita qε po niseε djali per Jannine per mesime ma tε-larta, sepse ky qytet atε-here iεte me emen e me zan per mesimoret e-mbaruara qε kiεte. Kolari (qaraxhin) arrini; eδe atε-here, passi u-ngarkuan plaçkat, giδe gendja me perindenit baεke u-nisen qε tε persjeλin djalin. Nga maλεngimi qε ndjejεin nε zemrε, se po daheεin prej Konstandinit, nuk u bante zemra, qε tε kδehen; dualen perjaεta qytetit; u-larguan mjaft. Kur pane, se ma nuk mundeεin tε largohen, qendruan; ketu iεte vendi i darjes! Konstandini me εpejtesie i hypi kalit; atε-here e kepetoi plotesiεt sa δembje ka zembera e djalit tε-mbarε kur per tε-paren herε εkeputet prej gjiut tε perindervet! u-maλεngye pra i-ngrati eδe kjan me denesε si foεηe! Perindenit, tε-pikεluarε tε-mjeret δe tue leεuar lotε tε-nxehta nga syt, i hiδen nε qafε eδe e puδin e e puδin me ηε maλεngim tε-papermbajtun! Nga δeλesia e εpirtit e bekojnε δe

i urojne rruge te-mbare me goditje te-plote ne qelim te 'tij. Fendja mb' ane t' jetre pergendeten me djalin, e rrok ne qafet ede i uron rrugen e-mbare. Keetu pra ne mes te kaqe bekimeve de urimeve te-nxehta mori rrugen e Jannines ede gendja u-kdye ne qytet.

Ne Jannine Konstandini arrini ede, passi u-provua, u-gkrua ne Stervitoret (Idadie) greqiete t' atjeeme. Aet e-teperme te permendim ketu, qe djali u-nis me gume te-meta ne mesimet, qe kiete marrun ne mesimoret t' Elbasanit, e-cila, si pas vendit, iete me mjafte mengime. Po zeli i-mad i Konstandinit edhe dagunia e-rale mbe dituniet igin aqe te-forta, sa qe rrezuan poete te-gida ndalimet edhe geguan truelin e punes me gpejtesie: Per pake kohe me ane te ne kendimi te-jaeterregulegeem (extraordinaire) kje i zoti te kaperceqe burreniet te-gida pengimet, te geguroqe baeke pesimin (sympadien) e-papjesetuareem (impar'tagé) te professorevet te 'tij de te kete nderbaekenxanesit kryesien ne pune perparimi de mbrodesie.

Mo' ane t' jetre, si gpirtmire de gak ambel qe iete per pake kohe mundi te fitoqe gume miq de te terheke baekepesimin e Konsulit t'atjeeem t' Austries, te Doktor Hahni tek i-cili e kigin dorezuar. Ky zotnie, me lojene qe deeironte te baqe perkendime (méditations) ne gyhe t' one, e pame ude te derrese Konstandinin, si ma te-mirin de ma te-zgyarin nder Cqipetaret, qe gendegin ne Stervitoret de te marre prej ketij mesime ne Cqipet. Me kete rase djali i-yne mori ekak te baqe de ky vete perkendimet e-para me system de me durim te-vertete ne guhet ametare de te delqe me sa fuqie qe kiete ate-here ne grammatiket te 'saj. Perendia me te-vertete i nxorri djalit perpara Doktor Hahn-in; Perendia pa dygim kiete urdenuar ne maderie te-vete, qe t' i jape kohen enevojeeme de t' i tregoqe Konstandinit detyren e-geqte, qe kiete per te punuar per levrimin e guhes se-vete, e-cila per fat te-lik mb' ate kohe gendeg ne erresine. Po priste ne punetuar te-gendoge, ne gkrimtar te-pajuar me durim te-mad, qe te munt t' i jape gpirt de fryme galie. Kete, per fat bardesie te-made te Kombit, e geti ne fytyre te Konstandinit, i-cili, tue u-marrun me perken-

dimet qe nisi, u-rreðua prej ŋe ðeðiri te-zjarrte te punoŋe pa prajtun per ðtyλisjen e ðuhes se-vete. Kur ðihte Kombet t' jera se si punojðin per letratyren e ðuhes se 'tyne, i viente çudie qyo Ðqipetaret, ŋe komp kaqe i-vjeter, nuk kjene te zotet te punojne per te krijuar nje letratyre komptare. Nuk u-kursye pra aspak, po q' ate-here nisi punen me ðperese, se do t'a nxjerre mbe krye ðe munt te ðomi, se ðiðe jeten e'tij nuk puðoi se punuari per kete *ideal* te-mað. Puna e 'tij kje pjeλore eðe u-kuronnezua me goditje te-plote, sepse me te-vertete ðuhen t' one e-cila ate-here iðte ðysme e-egre eðe ðendeo vetem ne goje te popuλit, perveç disa jaðterreguλimeve te-vogla, e vuni mbe ŋe rruge t' jetre; kendimi ðe ðkrimi i 'saj u-ðeguruan fare.

Per sa vjete i mbaroi Konstandini mesimet ne Jannine nuk dihet mire. Po kaqe ga dime vetem, qe, passi mbaroi Stervitoren e-atjeðme, u-nis per ne Malte eðe u-ðkrua mbe ŋe Seminar Italiot, te-cilin passi e. mbaroi, u-kðye n' Elbasan ne mes te perindenvet qe po e prisnin me padurim. Pake kohe mbasandaj u-pajtua per te-paren here ne Tirane mesoŋes i Greqiotes, ku, me sjeλen e 'tij te-bukure ðe me punen ndergegesore, terhoqi daðunien ðe nderimin e ðiðe botes. Po mjeriot fati, i-cili per tani i kiote qeðun kaqe ðum, po ruante per 'te ŋe ŋgarje te-papelqyeröme, ŋe mjerim te-mað!

Kiote gaðte muaj don-me-ðâne, qe po mesonte ne Tirane, kur ŋe dite prej ditee mori lajmen e-zeze qe atin n'Elbasan e ndjeu Zoti! Meren veet lehtesiet iðenia e-padeftyeröme ðe pikeλimi i-paaneðem qe rrembyen zemren e Konstandinit! Me lote te-nxehta kjau fatin e-zi, qe nuk mundi te ndoðet perane atit te-daður ne oret te fundit, per t'i bâmun ðerbimet birore (filial), per t'i ðane ŋgeðeλimet e-nevojöme. Sa i ðempte ðpirti, sa i maλeŋehee zembera, kur i ðkonte ne per ment, se nuk pati mjeriot ate fatin e-mire te ndoðet ðiðe mone afer perindenvet; t'u kaλezoŋe me pune te-gaλa mireŋohesien ðe daðunien e-madhe, qe kiote perpara atyneve dhe t' u mbaŋe ditet e-ereta, ditet e-papelqyeröme te pleqeniet; sepse kejo, sikurse eðe mâ siper kemi ðeŋuar, loje andra mâ e-amble ðe

ɛperesa mà e-larɛ e 'tyne. T' iɛte, qɛ t'a kishin lajmɛruar mɛ kohɛ pɛr sɛmundjen, dotɛ ɲendeɛ mɛ vrap n'Elbasan, po mjeriɛt vdekja e-zezɛ punen e 'saj e mbaroi mɛ ɛpejtɛsiɛ, sikurse ɛumɛ herɛ e ka pɛr zakon tɛ sjɛλɛt pɛrpara pleqvet. Iɛte ɛkruarɛ pra prej sɛ nalti ditɛt mâ tɛ-bukura tɛ djɛlmɛniɛs t'i ɛkoɲɛ lark ɛtɛpiɛs sɛ-vetɛ ðɛ tɛ ɛpravoɲɛ iðɛrimet mâ tɛmɛða, qɛ munt tɛ ɛohɛ zɛmra ɛ ɲeriut!

Moti Ɛkoλar po-ðua sɛ u-mparua; katɛr muajt qɛ mbetɛn flɛtɛruan mɛ ɛpejtɛsiɛ; ɛðɛ kɛɛtu arrini koha ɛ provimevɛt; ɲɛ kohɛ nɛ tɛ-cilɛn do tɛ mɛrrɛn vɛɛt pɛmɛt ɛ ɲɛ pune mot-motorɛ, do tɛ ɛihɛt pɛrparimi i ɲxanɛvɛt ðɛ do tɛ çmohɛt vlɛra ɛ mɛsoɲɛsvɛt. Konstandini kɛtɛ ditɛ po ɛ pristɛ mɛ padurim, sɛ ɛ dintɛ fort mirɛ qɛ kiɛtɛ punuar mɛ system ðɛ kiɛtɛ dɛrðun mjaftɛ djɛrsɛ; iɛtɛ i ɛɛguruar pɛr pɛrparimin ɛ djɛmvɛt, pɛrandaj nuk i trɛmbɛɛ ɛðɛ syni. Mɛ tɛ vɛrtɛtɛ provimɛt u-mbaruan mɛ ɛkɛlqim tɛ-mað ɛðɛ Konstandini priti ɲga tɛ-giðɛ pɛrgɛzimet ɛ-pɛrzɛmbrɛta.

Tani mâ, kur puna ɛ 'tij ɲɛ Tiranɛ u-mbarua, u-nis pɛr Elbasan, ku nɛvoja ɛ ðɛrristɛ. E ama kiɛtɛ mbɛtɛ vɛtɛm si ɛ-ɛkrɛtɛ ðɛ kiɛtɛ nɛvoje pɛr ɲgɛɛɛλimɛt ɛ 'tij. Po thua sɛ ɛɛr kɛtu kjɛnɛ tɛ-ligat ɛ djalit? Jo! fati mjɛtiɛt po i ruantɛ ɲɛ ɛuplakɛ ɛum' mâ tɛ-maðɛ, sɛ tɛ-parɛn, ɲɛ dɛɛpɛrim ɛum mâ tɛ-aɛpɛr sɛ atɛ qɛ ndjɛu, kur mori lajmɛn ɛ-zɛzɛ tɛ Tiranɛs. Pakɛ muaj don-mɛ-ðânɛ, passi ɛrði n'Elbasan, rà ɛ i u-sɛmunt ɛ âma fort! Nuk lâ ɛa pa bâmun, nuk lâ ɛɛroɲɛs pa ðirrun, po mjɛriɛt tɛ giða kɛto ɛɛrbimɛ tɛ-mɛða, tɛ-giða ndihmat ɛ ɛkjɛncɛs mjɛkɛsorɛ ɛkuan mbɛ kot. Plaka ɛ-ndɛrɛɛmɛ, pas ɲɛ sɛmundjɛje pakɛ ditɛsh, u-dɛɛ tɛ mbaroɲɛ jɛtɛn ðɛ tɛ mbyλɛ syt pɛr giðɛ-monɛ! Djali i-ngratɛ! duhɛɛ t'iɛtɛ harakter i-shɛndoɛɛ duhɛɛ t'a kiɛtɛ zɛmrɛn prɛj guri, qɛ tɛ munt t'i bâɲɛ baλ ɲɛ kɛsi mjɛrimi qɛ ɛ ɛɛti, njɛ kɛsi fatkɛqɛsiɛ qɛ plaɛosi pɛr sɛ dyti. Plaga ɛ-parɛ ɛðɛ s' iɛtɛ mbyλunɛ, ɛðɛ s'iɛtɛ ɛɛruarɛ; kur ɲɛ t'jɛtɛr mâ ɛ-maðɛ ɲɛ t'jɛtrɛ mâ ɛ-lɛnduarɛmɛ i ra pɛrmbi krye! Atɛhɛrɛ mâ ɛtɛpia i u-mɛrzit! jɛta pɛr tɛ n'Elbasan nuk kiɛtɛ mâ ndo-ɲɛ pɛlqim. Kɛjo iɛtɛ ðɛ ɛ-natyrɛɛmɛ, pɑssi

pati fatin e-zi te humbase ne kohe me te nome te rinise perindenit, te cilet i kiete daeun me ne dashunie aqe te-maðe. Me lejen e dye motravet pra, te-cilat i kiete martuar me kohe mbe dyer te-meða n'Elbasan ðe ne Berat, eiti giðe pasjen e gân qe kiete, eðe me qelim qe te ndjeke mesime mâ te-larta, u-nis te-ekone ne Patre te Greqies, ku gendee per fat te-mire ne mik i 'tij i-eenuar. Mbi kete kiete petetun epresa te-meða. Cili iete ky mik, do t'a deftejme ketu ne per-ekim *(ἐν παρόδῳ)*:

Kur iete don-me-ðâne tue mbaruar mesimet e 'tij djali ne stervitoret te Jannines, ne Konsulì t' Anglies i ra rruga te ekone ne per Elbasan. Ketu kur arrini, kerkoi t'a dergojne ne Metropoliet, si pas dorezimit qe kiete; po me kjene qe krye-prifti nuk ndoði ate-here ketu Anastas Nelkoja, i ati i djalit, si etepie bujare qe iete, e priti ne etepie te-vete, eðe i bani ne asi nderi, sa ne kunsulì mbeti fare i-kenaqun ðe nuk dinte se si t' i tregone mirenohesien per eerbimet e-fieme. Ne fjale e siper zotnia e pyet z. Anastas, ne ka ndo-ne djal; ay pergeget e ðote se ka vetem ne eðe ky ka kohe qe ka ekuar ne Jannine per te mbaruar Stervitoren e-atjeeme. Zotnia qe kemi ne goje, kur ndegoi keto fjale, u-gezua eum eðe kðehet e i thote, qe ky ka per te ekuar pa fjale, ne Jannine eðe do te takonje me djalin. Mâ se fundi i zotohet, qe Konstandinit pa fjale ka per t' i bamun ne te-mire sepse nuk mundet te harronje as-per-kurre nderin e-mað qe pati miresien t' i bâne, ndonese kiete rane ne etepie te t' ij si fare i-huaj. Me te-vertete Zotnia zotimin qe ða nuk' e harroi, eðe prej Elbasani vete dreqte ne Jannine. Ketu u-poq me Konstadinin eðe, passi i tregoj nderin e-mað qe i bâne perindenit, kur iete n'Elbasan, i thote, qe, kur-do qe te kete nevoje per ndihmen e 'tij, t'i ekruan, se âet i-gatieem t'i gendet me ç'fare menyre qe te jete. Konsulì, si pas urðenit qe kiete nga Qyveria e 'tij, passi ndenti dhe pake dite ne Janine, u-nis per ne Patre. Ky pra iete ay miku i-etrente, te i-cili u-nis te ekone djali i-yne pas vdekjes se perindenvet. Donte t'i kerkonte keeilè mbi punen qe duhet te rroke rani tue epresuar se

ky ka pɛr t' i ɕɛguruar mɛnyrɛn me tɛ-cilɛn do tɛ munt tɛ ndjekɛ mɛsime mâ tɛ-larta; sepse duhet ɕɛŋuar pɛr-sɛ-ri kɛtu, qɛ mendimet e djalit ɡiðɛŋɛ pɛrbi kɛtɛ pikɛ qɛndrojɕin. Andra e 'tij iɕte ditunia! Po pas fjalɛs qɛ ðohet, t' jera mendon ŋerɛzia, t' jera bân Perɛndia: Kur arrini don-me-ðânɛ nɛ Durrɛs, u-poq me nunin e 'tij Mimɛ Xufkɛn, i-cili kiɕte kohɛ, qɛ kiɕte ikun prej Elbasani eðe mereɕ atje me tregɛtiɛ tɛ-maðe. E-naturɛɕme iɕte nuni t'a pyesɛ pɛr ɕkakun e arðjes eðe, kur ndɛɡoi qɛλimin e 'tij nuk e bâni tɛ ɡatɛ mâ, po, daɕɛ. pa daɕɛ, i merr tɛ-hoλat qɛ kiɕte me vehte eðe i çel ŋɛ magaziɛ. Kɛɕtu pra Konstandini kundrɛ dɛɕirit tɛ 'tij u-ɕtrɛngua tɛ bâhet tregɛtar, sepse nderi atɛhere eðe sjeλa (conduite) e-mirɛ e kɛrkojɕin mos t' i priɕet fjala nunit, pa vumun 'reɛ se ka tɛ-dreqtɛ, a po jo. Ditɛ tɛ-vɛɕtira me tɛ-vɛrtetɛ kjenɛ ditɛt e tregɛtiɛs pɛr Konstandinin. U-ɕtrɛngua tɛ marrɛ ŋɛ rrugɛ, qɛ iɕte aqɛ e-mɛrzitunɛ pɛr 'te. Pɛrmbi kɛtɛ punɛ nuk kiɕte as-ndo-ŋɛ pjerje tɛ-veçantɛ; pɛrandaj nuk la mɛnyrɛ pa pɛrdorun, qɛ t' i priɕet puna nɛ pɛr duar ðe t' i mbuɕɛ mɛndjen mb' anɛ t' jetrɛ nunit, se mbɛ kot fare e mbante pɛr-anɛ vetiu. Mendja e 'tij flɛtɛronte mbi ɕeɕe t' jera. Mb' anɛ t' jetrɛ eðe Perɛndia vetɛ nuk e kiɕte pamun me uðɛ tɛ ɕkoŋɛ jetɛn e' tij nɛ tregɛtiɛ Konstandini. Kiɕte ruajtun pɛr 'te ŋɛ punɛ ɕum ma tɛ-maðe ðe ɕum ma tɛlartɛ. Pas tregɛtie ɡaɕtɛ muajɕ nuni i 'tij Mimɛ Xhufka ra e vdiq. Atɛ-here ky, kur ɡa ma s' e ndalonte, nuk vanoi as-pak, po ɕiti ç' pati, ku pati eðe u-nis me tɛ-ɕpejtɛ prapɛ pɛr nɛ Patrɛ, ku ɡendeɕ miku i tij, sikurse eðe ma sipɛr kemi ðanɛ.

Nɛ Patrɛ arrini ɕɛndoɕɛ eðe u-poq me mikun qɛ kiɕte. Ky, pɛr tɛ fituar tɛ-hoλa, qɛ-t' i ketɛ nɛ nevojɛ tɛ-pastajme i ɡeti mɛnyrɛn, qɛ t' a dɛrgoŋɛ si pɛrkɛðeŋɛs (dragoman) nɛ uɕtɛriɛt Ingleze, qɛ luftonte atɛ-here nɛ Krimeɛ (kiɕte plasunɛ lufta Krimeike). Kɛtu me tɛ-vɛrtetɛ Konstandini vuni ɕumɛ tɛ-hoλa, sepse paga e 'tij iɕte ŋɛ lirɛ Anglie nɛ ditɛt, pɛrveç fitimeve t' jera. Pɛrmbi fitimin landuar pati eðe fitimin mirɛvetiak, sepse u-ŋoh me ɕumɛ ŋerɛs eðe bani ɕumɛ miq. Me uðɛ-heqɛsiɛn e kɛtyneve passi puna

atje u-mbarua, u-nis-pɛr nɛ Londrɛ, ku nuk dihet se mbɛ ç' farɛ mɛsimoreje tɛ-maðe u-ɢkrua.

Triɛ vjetɛ rrieɢtɛ u-deɢɛn, qɛ tɛ mbaroŋɛ kɛtɛ mɛsimore tɛ-lartɛ. Kɛtu kur ɡɛndeɢ, mori veɢt, se n' Angliɛ aɢt ŋɛ Coqɛniɛ e-maðe, e-cila ka pɛr qɛλim tɛ pɛrkðeŋɛ Unɡiλin ðe libra t' jera tɛ-ɢɛŋta mbɛ ɡiðɛ ɡuhɛt, qɛ fliten prej Tɛ-Kriɢtenɛɢ. Gazi i Konstandinit kur mori veɢt, se ɡendet ŋɛ kɛso Coqɛnie, nuk dɛftehet me gojɛ! Pɛr ŋɛ mɛnt besoi se dɛɢiri i 'tij, qɛ prej kaqɛ kohɛ rrinte mbyλun nɛ ðeλɛsiɛ tɛ zɛmrɛs, mori miɢ e eɢtɛna eðe se andra e 'tij u-punɛsua plotɛsiɢt. Me pa durim don-me-ðanɛ po priste ŋɛ ngeɛ tɛ-posaçme, qɛ tɛ munt tɛ punoŋɛ pɛr lartɛsiɛn ðe sbukurimin e ɡuhɛs sɛ-vetɛ. Me ɡas tɛ-mað pra u-muar veɢt me Coqɛniɛn qɛ pɛrmendɛm eðe i u-lut nxehtɛsiɢt, qɛ t' a ndihmoŋɛ nɛ pɛrkðim tɛ Unɡiλit nɛ ɡuhɛt t' onɛ. Coqɛnia e priti me gɛzim kɛtɛ kɛrkim, i-cili iɢte si pas programmɛs sɛ 'saj; po me kjenɛ qɛ s' e kiɢte vendosun eðe kɛtɛ punɛ, e ɢɛguron, qɛ, kur 'ɛ bahet ky vendim, ka pɛr t' a ðirrun pa fjalɛ, kur aɢt qɛ aɢt i zoti tɛ marrɛ pɛrsipɛr ŋɛ kɛso pune. Qɛ tɛ munt t' a ðerresɛ me lehtɛsiɛ nɛ kokɛ tɛpastajme, i kɛrkoi eðe dreqtimin.

Nɛ Londrɛ punɛn djali e mbaroi. Tani me dorɛzime tɛ miqvet u-nis pɛr nɛ Tanuziɛ eðe u-pajtua atje me ŋɛ pagɛ mjaft tɛ-mirɛ si mɛsoŋɛs i Greqiɢtes ðe i Italiɢtes. Kɛtu, sikurse merret veɢt, ndeŋti ɢumɛ kohɛ eðe me gojɛn e 'tij t'-amblɛ e sjeλɛn e-lavduarɢme i hyni ɡiðɛ botɛs nɛ zɛmrɛ.

Jeta vetɛmore ma pɛr Konstandinin nuk kiɢte ndo-ŋɛ pɛlqim. Kiɢte kohɛ, qɛ iɢte larguar prej Atðeut tɛ-daɢun. Kiɢte mote, qɛ po kɛrkonte anɛt e botɛs, qɛ tɛ mbaroŋɛ qɛλimin e-ɢeŋtɛ tɛ zemrɛs sɛ 'tij. Jetɛn ma tɛ-bukurɛ, jetɛn ma tɛ-ɢkɛlqyerɛ po-ðua, se e ɢkoi tue rendun qytet mbɛ qytet ðe tue plotɛsuar rreðin e dituniɛs. Po, nuk mɛ ðoni, sa iðɛrime e sa dɛɢpɛrime tɛ-zeza u-deɢ tɛ provoŋɛ djali i-ngratɛ nɛ kɛtɛ uðɛtim tɛ-ɡatɛ, nɛ kɛtɛ breðje kaqɛ vjetɛɢ! Iɢte ku-do vetɛm, ku-do i-ɢkretɛ nɛ vent tɛ-huaj! Oh! nɛ vent tɛ-huaj ðomi! Sa kujtim i-papɛlqyerɢɛm! Lark vatrɛs, lark ɢtɛpiɛs pɛrindore! Atje, ku ftohtɛsia e-

pergidheme te rredon, atje, ku bota e-huaje, pa zemre dhe pa dembje per ty, nuk te ekon me sy! Atje, ku plaga e zemres s' ate nuk mallengen zemra t' jera!! I-merzitun pra Konstandini dhe i-deeperyer nga ftohtesia e-pergidheme, i ndjekun dhe i-munduar prej kujtimevet te-dridtuareme te kohes se-ekuare, e mori veet se nuk munt te rronte ma sikurse kiete jetuar per tani. I duhee ne zemre t' jetre, ne eok i-padamun, qe te marre pjese si ne idherim, si ne ngazellim te 'tij. Kiete arrimune koha per t' u-martuar. Ne Tonuzie, ku rrinte si mesones, u-noh me ne vajze Greke edhe epejt mundi te fitone daeunien e 'saj. Vajza ndjenen qe kiete permbi djalin u a kallezoi me kohe perindenvet, te-cilet e pane me udhe te lidin fatin e bijes se 'tyne me djalin, qe kiete pelqyer. Keetu pra eohim qe Konstandini u-martua edhe mori si paje ne pasje te-madhe.

Konstandini gendee ne Tonuzie edhe si mesones kur eoqenia Ungilore ne Londre kiete vendosur per fat te-mire te perkdene ne guhe t'one Ungilin dhe librat t'jere te-Qente. Qe te mundet te mbarone qellimin e 'saj, i duhet ne neri i zoti, ne neri i pasaçem per kete pune mjaft te-veetire. Si pas zotimit ne kiete dane, dergoi e dirriti Konstandinin, po nuk mundi mjeriet t'a gene, sepse, sikurse e dijme, ky kiete kohe qe kiete ikun prej Londre dhe qe iete ngulun ne Tanuzie. Per fat te-keq, kur u-nis prej Kryeqytetit t'Anglies, kiete harruar te lane dreqtimin e 'tij per ne Tanuzie. Keetu pra merret veet, qe kejo, ndonese nuk la vent pa kerkuare ne Londre, nuk mundi t'a gene. Ma se fundi i ekroi Ambassadorit, qe kiete Anglia ne Konstandinopoje edhe i u-lut te perkujdeset per sbelimin e ketij neriu; po perpjekjet e Ambassades ekuan mbe kot, se nuk mundi te bane gasendi.

Ne kete kohe e siper Konstandini per fat te-mire pas kaqe vjetee u-kujtua t'i ekruan ne miku te tij ne Konstandinopoje edhe ne letret qe i dergoi i eenon dreqtimin. Atehere miku, i cili kiete kohe, qe e kiete marrun veet, se po kerkohet me te-madhe prej Ambassades Ingleze, nuk e bani te gate ma, po me epejtesie i u-ndreqtua Ambassadorit dhe i tregon dreqti-

min. Ky merret veɢt pɛrŋɛgerɛ me ɢoqɛniɛn Unɡiλore eđe pa vonim me urđɛn tɛ 'saj i rreh ŋɛ tejɢkrim Konstandinit me tɛ-cilin e đɛret tɛ hyŋɛ nɛ ɢɛrbim tɛ ɢoqɛniɛs si pɛrkɛđeŋɛs me pajtesɛ triɛ-đetɛ liraɢ Anglie. Ç'e lɛɢoi qieλi s'e priti đeu! Kɛtɛ ditɛ Konstandini po e priste me padurim! Ideali i 'tij iɢte kɛjo! Dɛɢironte tɛ punoŋɛ i-mjeri pɛr Kombɛsiɛn e-vetɛ. Cpirti i 'tij nuk mundeɢ tɛ duroŋɛ ma errɛsinɛn e mađe nɛ tɛ-cilɛn ndođeɢ Kombi Cqipɛtar! Aɢt pɛkat pɛr vdekje, aɢt ŋɛ mjerim i-vɛrtete tɛ rroŋɛ pa dritɛ ŋɛ Komp kaqe i-vjetɛr đe kaqɛ i-fisɢɛm nɛ kohɛ, kur ɡiđɛ bota lulɛzon đe ka marrɛ rrugɛn e mbarɛsiɛs. O burrani pra t'i pɛrviɢet punɛs, se nuk mundet tɛ ɡeŋɛ kohɛ ma tɛmirɛ. Me durrim tɛ-mađ tani duhet tɛ punoŋɛ, se ka pɛr tɛ çelɛ ŋɛ rrugɛ tɛ-reɛ, se ka pɛr tɛ ngrehun ŋɛ ndɛrtesɛ tɛ-lartɛ nɛ tɛ-cilɛn vetɛm aɢt krye-mjeɢtɛr, vetɛ eđe punɛtuar! Po sikurse ɢumɛ herɛ ɡer tani e kemi đekɛsuar (τονίζω) kɛtu, qɛndrimi nɛ punɛt đe durimi nɛ mbarim tɛ qɛλimit, qɛ i vinte vehtes pɛrpara nuk i mɛngojɢin as-fare Konstandinit. Mirɛ fort! po duhet tɛ besojmɛ se vetɛm kɛto janɛ đurimet e-nevojɛɢme a si tɛ đomi ato armat e-vetɛme me tɛ cilat i armatosun do tɛ mundet tɛ mbaroŋɛ punɛn qɛ nisi? Jo! pɛrveç kɛtyneve i duhet đeλim nɛ ɡuhɛt nɛ tɛ-cilɛn do tɛ pɛrkđeŋɛ. Munt tɛ đomi, sɛ eđe mbɛ kɛtɛ anɛ i kiɢte marrɛ masat e-nevojɢme Konstandini? Po! gjer tani nuk kiɢte ndejtun; kiɢte punuar me durim tɛmađ! E ɢohim nɛ Janninɛ t'i japɛ mɛsime nɛ Cqipet Doktor Hahn-it đe tɛ stɛrvitet pɛr tɛ-parɛn herɛ nɛ ɡuhɛt amɛtare. Q'atɛ-here, me ɡiđɛ kɛndimet qɛ bante nuk puɢoi sɛ punuari veçanɛriɢt, sepse, ŋɛ dɛɢir i-fortɛ, ŋɛ ideal i-mađ e tɛrhiqte nɛ kɛtɛ punɛ tɛ ɢɛŋtɛnuarɛ. Iɢte giɢt' i Perɛndiɛs kɛtu! Kiɢte pɛrmbleđun ɡiđɛ librat, qɛ iɢin ɢtypunɛ nɛ ɡuhɛt t'onɛ đe kiɢte đeλuar nɛ pɛrkɛndim tɛ 'tyre. Iɢte marrun veɢt me tɛɡiđɛ ɡuhɛsorɛt, qɛ kiɢin punuar mbi Cqipen đe kiɢte kɛpɛtuar fare mirɛ mendimet e 'tyre mbi grammatikɛn e ɡuhɛs s' onɛ. Kɛjo punɛ durimtare, ɡiđɛ kɛjo djersɛ qɛ kiɢte derđun mɛ kohɛ pɛr lɛvrimin e ɡuhɛs sɛ-vetɛ e kiɢin bamun me tɛ-vɛrtetɛ tɛ zotin e punɛs sɛ mađe, qɛ i vuni Coqɛnia pɛrsipɛr.

Vendi, ku per te-paren kere Kristoforiãi (permbiemen, te-cilen nuk dihet se si e mori) nisi punen e 'tij, qe Konstandinopoja. Po mbasandaj me leje te Goqenies u-nis e ekoi ne Gqipenie. Qe te munt te bane ne pune, qe t'a pelqene Kombi, qe te munt te bane perkãime te-qelluareme ãe te-kepetuara me lehtesie, i duhee te kete per qender te punes se 'tij Gqipenien. Ketu me gjãe ãelimin, qe kiete ne guhe t'one, do te gente ne kohe te-bukure te epet ma teper ãe me fitime ma te-meãa ne perkendim te 'saj ãe te zganone ãesarin e fjalevet. Ketu, tue ndentun ãe tue u-krypun dite per dite me Gqipetaret, kiete per te kepetuar cila aet nder' ta menyra e te-folunit ma e-pelqyere ãe cila aet guha populore. Permiresimi, qe kiete per te fituar keetu dita me diten, do t'i sbelonte si ãomi mysterin, çefesien e guhes ãe, tue u-nezuar (assimiler, *(ãfoqmoiõ)* me 'te, do te hynte ne spirtit te 'saj pikeriet. Perandaj pra mote rrieete e sohim atãetarin e-maã te paloãun ãe te-pakapitun, te-pamerzitun ãe te-padeesperyer te kaperxene male, te kaqerxene fuea, te hiãet qytet mbe qytet ãe te humbase sume here me kohe ne zemre te malesies! Durimi i-maã ãe holesia e kepetimit mbuesen plotesiet deeirin e atãetarit ãe kuronnezuan mundimet e 'tij me ne goditje te-plote. Iete ferkuar don-me-ãane aqe sum ne guhe t'one kiete permbleãun ne asi ãesari fjalee, sa qe tani ma me ne gas te-perbrendeeem e seh, se kiete arrimun seguriet mbe ate skalen e-deeiruareme, qe te munt te filone pa frike ãe te kryene vepren e maãe, qe kiete marre persiper.

Pas sume uãetimeve ne Gqipenie e pa me uãe ma se fundi te kete per vent qendrimi kur Gkodren, kur Beratin. Gkaku i ketij vendimi merret veet lehtesiet: aet e-ditune, qe perkeãimet e 'tij duhee t' iein Gegeniet ãe Toskeriet, qe te munt te kene dobie nga keto si Geget, si Tosket. Kur iete pra, qe merree me perkãime te Gegenietes, per qender kiete Krye-qytetin e Teftes, si perfaqesorin e ãialektit te Gegevet, eãe per kundrazi Beratin si ne vent, ku munt te ãomi, se ãialekti i Toskevet perfaqesohet bukur.

Nuk duam te lame pa seruar ketu, qe, kur gen-

deg ne Berat Kristoforiâi, geti kohen e-posaçme te hiâet n' Elbasan pas ŋe largimi kaqe vjetes. Mbase aet e-teperme te tregohet ketu nderi i-maâ, qe i uba nga ana e baskeqytetarevet. Diten qe do te viente giâe Paresia e qytetit, si nga myslimanet, si nga te-Kristenet, kiste dale perpara; popuλi mb' ane t' jetre nuk tregohes as-pak m'i poste ne tregime gazi âe baskepesimi per Kristoforiâin. Po giâe ky nder, giâe kejo dasunie isin te-natyreseme. Γiâe bota ketu me kohe kiste marrun vest, qe Konstandini ka mote, qe po punon per sviλimin e guhes ametare tue nderuar kestu emenin e Kombit Cqipetar. Perandaj me padurim po priste te sohe djalin e-aâuruaresm, qe po perpiqes per skelqimin e Atâeut te-dasun. Sa grime e Maλengyeresme iste ajo grima, kur arrini! Te-giâe u-huâeruan, kus munt ma perpara, t'a rrokin ne qafet âe t'a puâin; te-giâe me urime te-nxehta e pergezojsin per punen e-sentenuare, qe u-ba dore te filoŋe.

Kristoforiâi ate-here per fat te-mire kiste marre me vehte sume libra te 'tij eâe giâ ate kohe te-skurte qe mundi te rriŋe n'Elbasan nuk pusoi tue mesuar soket e tij, si nga myslimanet, si nga te kristenet, te kendojne âe te shruajne guhen. Me ŋe zjarr te-forte ne fjalet âe me fuqie bindjeje nuk prajti se leçituni mbe ç'do tryze qe qeλonte per vleren e maâe âe per fitimet e-paçmuareme, qe ka levrimi i guhes komptare. Γiâe kombet, u âoste, kane arrimune mbe kete skaλe te-larte te qytetenies, qe i sohim sot vetem tue perdorun guhen ametare ne per mesimoret e 'tyne. Aet turp per na Cqipetaret, qe mburremi, se jemi ŋe komp kaqe i-vjeter, te rrijme ne erresine, t'u bahemi robe guhevet te-huaja âe te humbasim ma se fundi Kombesine t'one; sepse aet e-ditune, qe ŋe vdekje e-pandereseme i pret giâ' ato kombe, qe nuk dijne t'i japin jete âe spirt gaλie guhes se 'tyne! Me te-ketiλa keseiλa te-larta tue ndrituar Kristoforiâi spirtin e baskeqytetarevet te 'tij u moλi ne zemberat ŋe dasunie te-vertete per guhen; kejo dasunie u-reŋos aqe teper, sa qe per pake koke ndjeŋat e atâesies skelqyen n' Elbasan eâe duaλen sume atâetare te-vertete, te-cilet ne ditet ma te-zeza te tyrannies Hamidike ruajten me

burrεniε tε paσuar zjarrin e atƌe-daσεsiεs ndεr baσkεqytetarεt e 'tyne.

Kεσtu pra Kristoforiƌi pas kaqe σεrbimeσ pεr atƌeun e 'tij tε-veçantε, u-σtrεngua prapε tε dahet prej far'-e-fisit ƌe prej σokevet tε 'tij e tε σkoŋε nε Berat tεk e kεrkonte puna.

Nε σεrbim tε Ϭoqεniεs Unɡiλore ndeŋti po-ƌua ŋε-zet vjete rrieϭtε eƌe bani, kur nε Berat, kur nε Ϭkodrε, si pas nevojεs, qε pεrmεndεm eƌe ma sipεr, nga librat e-σεŋtεnuarε kεto pεrkƌime: *Бiatε e-rεε* Toskεniσt ƌe Gegεniσt, *Historiε e Ϭkroŋεs sε-σεŋtεnuarε*, *Psalteri, Tε-bεrat e Tε-dalεt*, *fjalε t'-urta tε Solomonit*, libri i *Isaiεs*, sikurse eƌe copa t' jera tε Бiatεs sε-vjetrε.

Vepra tε 'tij tε ƌjeσta janε: *Fjalori* Ϭqip-Greqiσt, *Gramatika* e ɡuhεs Ϭqip Grepiσt-Ϭqip, eƌe *Abetareja* qε janε σtypunε me kohε. Pas kεtyneve kemi *Kozmografiεn*, *Гutiεn* eƌe disa σεnime ɡuhεsore mbi σqipen qε nuk kanε dalε mjeriσt nε dritε. Nε tε ɡiƌa kεto vepra qε pεrmεndεm pasqyrohet vlera diturake e burrit, pjeλoria e mεndjes sε 'tij, pasunia e fjalεvet, hapunia eƌe kƌjeλimi i mendimevet, ƌeλεsia me :ε-vεrtetε e-çuditεσme, qε ka nε ɡuhε t'onε, sikurse eƌe durimi i-maƌ me tε-cilin ka qenε pajuar, sepse ndryσe nuk iσte ŋε punε, qε tε mbarεŋε ɡiƌ' atε veprε tεmaƌe, qε mori pεrsipεr. Durim i-maƌ ƌomi! po! durim i-maƌ me tε-vεrtetε i duheσ, sepse aσt pεr t' u ƌekεsuar pεr-sε-ri kεtu, qε Kristoforiƌi nisi punεn e 'tij mbε ŋε kohε, kur ɡuha σqip iσte po-ƌua si ŋε ɡuhε e egrε, si ŋε ɡuhε qε s'kiσtε ranε ndεr rreguλa Gramatike.

Po tε marrim mundimin kεndoŋεs tε-daσunε ƌe tε çelim librat e-σεŋtεnuarε, qε ka pεrkƌyer atƌetari i-maƌ, do tε σohim pas ŋε kεndimi tε-kujdesσεm mjeσtεriεn e-maƌe, qε ka pasun nε pεrkƌim. Qε nε nisje pεr nε funt σeh ŋε ɡuhε tε-amblε, ŋε ɡuhε tε-rrieƌuσme. Aσt e-ditunε, se, qε tε munt tε qεloŋε pεrkƌeŋεsi nε punε tε 'tij ƌe tε baŋε ŋε veprε, qε tε kεndohet, prej tε-ɡiƌεve me pεlqim, ka nevojε pεr dyε sande, tε cilat si pas randεsiεs sε tyre janε tε-domosdoσme. I duhet pikε-sε-pari tε kεpεtoŋε fare mirε

landen qe perkâden, te ηezohet si te âomi me 'te âe te hyηe ne ɛpirt te ɛkrimtarit, qe ka ne dore. Mb' ane t'jetre, sikurse aɛt nɛvoje te diηe bukur fare ɡuhen ne te-cilen jane librat, qe, dote perkâehen, ɡiâ' aɛtu duhet te kete perpare syɛ, qe, ne qofte se nuk aɛt plotesiɛt i zoti i ɡuhes ne te-cilen perkâen, puna e tij aɛt fare e-kote eâe veprat qe ka per te nxjerre ne drite, si pa ndo-ηe fare çmimi, nuk do te pelqehen âe nuk do te kendohen me kenaqesie. Kristoforiâi ne te-dyja .keto sende qe ɛeηuam ma siper nuk kiɛte ndo-ηe fare mengimi. Greqiɛten nga e-cila perkâeu e dinte fare mire, mbassi kiɛte mbaruar stervitoren e Jannines âe mb'ane t'jetre nuk kiɛte puɛuar tue bamun kendime t'jera ne 'te âe tue ɛviλuar rreâin e ηohimevet (notion) te 'tij ne letratyre te 'saj. Tani i duhet eâe Ɔqipeja ne te-cilen perkâen. Mbase aɛt e-teperme te ɛeηojme per-se-ri ketu, qe nden kete pikepamje Kristoforiâi kiɛte marre me kohe masat e-nevojeeme: puna durimtare, puna e kaqe vjeteve permbi kete ɡuhe e kiɛin bamun te-vetemin ate-here nder Ɔqipetaret, qe te munt te marre persiper ηe kesi pune âe t'a nxjerre mbe krye me ɡoditje te-plote. Keɛtu pra i ɛohim perkâimet e Konstandinit te-rrieɛtuara me ηe qarim, me ηe kâjeλesie te-çuditeeme. Γuha e 'tyne e-bute si veluri âe e amble si mjalte terhek kendoηesin me ηe fuqie te-maâe. Begatia e fjalevet âe pasunia e frazevet qe ɛohim ne 'te jane ɛeηet harakteristike, qe tregojne trajten e 'saj populλore âe e bajne kaqe te-pelqyere ne kendim. Me fjale t' jera perkâimet e Kristoforiâit do te mbesin ɡiâe-mone te-paharruara si nga veprat ma te-bukura âe ma te-qeλuareme te ɡuhes s' one, si margaritare te-vertete te letratyres komptare!

Tani, passi folem mjaft per perkâimet e 'tij, besojme se aɛt e-mire te heâim ηe veɛtrim âe mbi disa nga veprat e 'tij te-âjeɛta, si te-ɛtypuna, si te-paɛtypuna. Merret veɛ lehtesiɛt qe vendin e-pare nder 'to e zen Fjalori Ɔqip-Greqiɛt. Per kete Kristoforiâi u-dee te punoηe me durim te-maâ âe te derâe djerse ɛume. Ие-zet vjete rieɛte nuk u-kursye per ɡasendi; nuk mori perpara syɛ puɛimin e qetesien, te-mirat botore âe prehjen e jetes, po, posi ηe punetuar i-paloâun e

si ηε ηeri me ndergegje tε-plotε tε detyres sε 'tij, nuk la poδua qytet e katunt, sikurse eδe perpara kemi δane, tε Gegenies pa gkelun; uδetoi nε ma tε-gumat qytete tε Toskenies eδe, tue mos kursyer as-fare tε hoλat, mbloδi δesarin e fjalevet tε guhes s'one i krehi i goditi δe ma sε-fundi nxorri nε dritε Fjalorin qε kemi sot.

Munt tε δohet ketu, qε ky Fjaluar ka tε-metat e-veta. Raδim' i landes fjala vjen nuk aεt i-goditun; kepetimi i gume fjalεve nuk kenaq deεirin e kendoηesit; δe ma sε fundi, tue mos pasun sganimin e ηε Fjalori si-do-mos tε-plotε, ka δe ηε tε-metε t'jetrε, qε aεt rriegtuar Gqip-Greqiεt, nε menyre do-me-δane qε mos tε jete tani per tani i-dobiegem per giδe Gqipetaret. Po mb' ane t'jetrε, nε qofte se marrim perpara syε mundimet δe tε-vegtirat, qε kiεte t'u baηe baλ Kristoforiδi nε rriegtim tε ketij, nε kjofte se mendojmε, qε nuk mundet kurre tε dale nε dritε ηε pune pa tε-meta, gtrengohemi vete-vetiu tε besojmε, se ky Fjaluar, ndonese nuk permbleδ giδe δesarin δe pasunien e guhes s'one, aεt me tε-vertete ηε krye-vepre per gkrimtarin qε e bani eδe ka pa dygim ηε randesie tε maδe si per Gqipetaret, si per tε-huajt, qε merren me perkendimin e guhes Gqip.

Me qene qε fjala ketu aεt per Fjalorin, e gohim me uδε si nε perεkim tε ndehemi (tε spatemi) pak mbi disa genime, tε-cilat me tε-vertete jane mjaft harakteristike sa per menyren me tε-cilen Kristoforiδi bante mbleδjen e fjalevet. Nuk iεte ηε pune, qε t'a gihηe pa raδua genimeε me vethe; ndonese i-ri eδe, rrinte giδε-ηε me ηeres tε-moguare. Mbε ç'do tryze, mbε ç' do gas (qejf) δe mbε ç' do gostie Konstandini gendeε po brenda; iεte i zoti tε çele kuvende δe bisedime tε-gata δe t'i japε ηε gaλesie si tε δomi tε-vertete ç' do mbleδjeje. Me kujdes ketu ndεgonte fjalet, me kujdes gum ma tε-maδ i vinte veε menyres me tε-cilen flet popuλi δe nuk pugonte giδε-mone sε genuari nε raδua kaqε gum, sa qε gume here δe goket e 'tij çuditegin me 'tε. Punet qε kiεte gtepia e 'tij diten e tregut (diten e pazarit) nuk u a linte djelmvet; δe kete ga e bante me qελim: heret, don-me-δa-

nɛ ɢum herɛt e ɢihŋe tɛ dalɛ nɛ trek ɗe tɛ krypet me katundarɛt. Kɛtu tue blemun tɛ-nevojɢmet pɛr ɢtɛpiɛn kɛrkonte si e si tɛ ɡeŋɛ ŋɛ ɢkak tɛ hapɛ fjalime tɛ-mɛɗa nɛ kɛso mɛnyrɛ, sa qɛ ɢumɛ herɛ baheɢ eɗe i-mɛrzitɛɢɛm. Pɛr çudiɛ tɛ-maɗe aɢt ŋɛ punɛ, qɛ i ngajti ŋɛ ditɛ tregu me ŋɛ plakɛ katundare si ŋ'a tetɛ-ɗetɛ vjetɛɢ e ma tepɛr, e-cila iɢte tue ɢitun veɛ: Sa para koqen i jep moj motrɛ, e pyet Kristoforiɗi? ɡaɢtɛ pare or bir, pɛrɡiɡet pɛr-ŋɛ-herɛ plaka. Konstandini me qɛλim qɛ t'a ɢtrɛngoŋɛ tɛ flasɛ ɗe tɛ fitoŋɛ disa fjalɛ prej kɛsaj, e sɡaj fjalɛn eɗe i ɗotɛ pɛr-sɛ-ri: Oh ɗe ti! sa ɢum qɛ kɛrkon! po ɗua: do tɛ ɢes moj amɛ tek mos tɛ blejnɛ! Nɛ trek veɛt po ɢiten dyɛ pare koqen ɗe ti po na don ɡaɢtɛ! Plaka, kur ndɛɡoj kɛto fjalɛ, i erɗi si çudiɛ eɗe u-zɛmɛrua mjaft, se kuitoi, qɛ zotnia kɛrkon tɛ taλet me 'tɛ tue pɛrdorun ŋɛ kɛsi ɡɛ-ŋeɢtre. Me zɛmɛrim pra i ɗotɛ: Ik! nuk kam veɛ pɛr tɛ ɢitun! atɛ-here Kristoforiɗi, qɛ t'a ndezɛ ma tepɛr, i merr ɢportɛn e veɛvet prej duarɢ ɗe i ɗotɛ, pa ndalo t' i ɢoh ŋɛ herɛ! tue i pamun, i lɛɢon me qɛλim pɛr ɗe eɗe i ban ɗɛrrime! T' iɢŋe aty e tɛ ɢihŋɛ se ç' bani atɛ-here plaka! gati nuk i u-hoɗ pɛr sy! maλɛkimet e 'saj si brɛɢɛn u-derɗɛn mbi krye tɛ Konstandinit; nga zɛmɛrimi nuk dinte se ç' tɛ bante! Po ɗua se priɢeɢ atɗetari i-ynɛ nga kɛto tɛ-ɢamuna tɛ-randa? asfare! pɛrkundrazi me buzɛn mbɛ gas nuk çeli gojɛ tɛ flasɛ ɡasendi, po me raɗua nɛ dorɛ ɢɛnonte fjalɛt e-paŋohuna, qɛ ndɛɡonte pɛr tɛ-parɛn herɛ nga plaka e-moɢuarɛ. Ɲerɛzit qɛ iɢin pɛr-anɛ nuk çuditeɢin aspak nga tɛ-ɗirrunat e plakɛs, se e merrɢin veɢt fort bukur qɛλimin e tɛ-ɢkɛlqyerit atɗetar. Ma sɛ fundi Kristoforiɗi, passi u-kɛnaq tue ndɛɡuar plakɛn, kɗehet e i ɗotɛ: Mos m' u-zɛmɛro tɛ lutem moj plakɛ! unɛ nuk deɢa t' i ɗyeŋ veɛt, po mjeriɢt mɛ ranɛ nga duart. Po me ɡiɗɛ kɛtɛ nuk e ɢoh me uɗɛ tɛ tɛ baŋ dam. Ti, kɛrkove ɡaɢtɛ pare koqen ɗe unɛ ŋi tek po t' i paguaŋ dy-mbɛ-ɗetɛ pare koqen! Atɛ-here plaka, kur pa se sa ɗuratɛ-maɗ iɢte zotnia, i erɗi si turp pɛr ato qɛ foli eɗe e pɛrsoλi me ŋɛ mijɛ bekime ɗe urime tɛ-nxehta.

Dɛftejnɛ kɛtu n' Elbasan, qɛ ɢumɛ herɛ pati ɗu-

ruar ɕumma (somme) tɛ-mɛ̈a pɛr fjalɛ tɛ-paɲohuna, qɛ ndɛgonte si prej qytetarɛve, si prej katundɛsve.

Tani rriɛɕta i vjen *Grammatikɛs*, ɛ-cila me tɛvertetɛ aɕt ɲɛ nga vɛprat ma tɛ-randɛsiɛɕme, qɛ mundi tɛ baɲɛ Kristoforiɛ̈i. Po tɛ marrim mundimin ɛ̈ɛ t'a pɛrflɛsim pak tua ɛ̈ɛλuar me kujdɛs nɛ pɛrkɛndim tɛ 'saj, do tɛ kɛpɛtojmɛ lɛhtɛzi, sɛ i-pavdɛkuni atɛ̈ɛtar ka pasun nɛvojɛ tɛ ɛ̈ɛλoɲɛ mjaft, tɛ punoɲɛ mɛ ɲɛ systɛm tɛ-çuditɛɕɛm ɛ̈ɛ tɛ dɛrɛ̈ɛ djɛrsɛ ɕumɛ, pa tɛ nxjɛrɛ nɛ dritɛ ɲɛ kɛsi vɛpri tɛ-çmuarɛme. Kɛtu dɛftɛhɛt farɛ bukur, sɛ sa i-ɕɛndoɕɛ ka qɛnɛ nɛ gykim, sɛpsɛ ɛ ɕohim tɛ-krioɲɛ mɛ ɲɛ fuqiɛ vɛrtɛt ɛqɛncɛtarɛ rrɛguλat ɛ̈ɛmɛlorɛ tɛ Grammatikɛs s'onɛ, tɛ ɛ̈ɛλoɲɛ mɛ durim tɛ-maɛ̈ nɛ tɛ-giɛ̈a pjɛsɛt ɛ ligɛratɛs ɛ̈ɛ kɛɕtu tɛ na ɛ̈uroɲɛ ɲɛ libɛr, i cili aɕt i-dobiɕɛm si pɛr Toskɛt, si pɛr Gɛgɛt; sɛpsɛ ɕkrimtari kɛtu ka pasun mɛndjɛn ɛ-bukurɛ tɛ flasɛ sɛ baɕku pɛr mbi dyɛ gialɛktɛt ma tɛ-mɛ̈a tɛ guhɛs Cqip. Aɕt ɛ-vɛrtɛtɛ mb' anɛ t'jɛtrɛ, qɛ ka tɛ mɛtat ɛ̈ɛ mɛngimɛt ɛ-vɛta: raɛ̈im' i landɛs, fjala vjɛn, nuk aɕt i-qɛλuarɛɛm ɛ̈ɛ nuk ɛtuλisɛt si pas rɛguλɛs qɛ duhɛt tɛ mbaɲɛ çdo ɕkrimtar nɛ rriɛɕtim tɛ ɲɛ Grammatikɛ. Mɛndimi qɛ ndjɛk pɛrsɛ-ri sa pɛr drɛjtɛ-ɕkrimin ɛ disa trajtavɛ nuk munt tɛ ɛ̈omi, si pas mɛndimit t'onɛ, sɛ aɕt i-arɛsyɛɕɛm, Po, kur ɕohim mb'anɛ t'jɛtrɛ sɛ kɛtu janɛ pɛrmblɛɛ̈unɛ mɛ kujdɛs tɛ-maɛ̈ fytyrat ɛ̈ɛ trajtat ma tɛ-para, a ma mirɛ tɛ ɛ̈omi trajtat ma tɛ-ɕɛnuarɛme tɛ guhɛs s'onɛ, kur ɕohim, sɛ kɛtu janɛ hɛ̈unɛ ɛ̈ɛmɛlɛt ma tɛ forta tɛ drɛqtɛ-ɕkrimit (orɛ̈ografiɛ) tɛ guhɛs ɛqip, ɛ̈ɛmɛlɛ, qɛ nuk ka pɛr t'i rrɛzuar ma fuqia ɛ motit, vɛtɛvɛtiu ɕtrɛngohɛmi tɛ bɛsojmɛ pɛr ndɛr tɛ-maɛ̈ tɛ kɛtij burri, sɛ ky libɛr aɕt ɛ̈ɛsari ma i-maɛ̈ ɛ̈ɛ buriml ma i-ɕɛndoɕɛ, ku Cqipɛtarɛt munt tɛ marrin ndihmɛn ma tɛ-maɛ̈ɛ pɛr tɛ trajtuar mɛndimin ɛ 'tynɛ mbi drɛqtɛ-ɕkrimin ɛ Cqipiɛs. Kɛtu ma-sɛ fundi tɛ-ditunit t'onɛ do tɛ munt tɛ gɛjnɛ landɛn ma tɛ-kɛ̈jɛλuarɛ pɛr tɛ nxjɛrrun nɛ dritɛ Grammatika t'jɛra si pas nɛvojɛs qɛ kanɛ mɛsimorɛt t'ona. Kɛjo vɛprɛ ɛ trɛgon sɛ sa kiɛtɛ ɛ̈ɛλuar Kristoforiɛ̈i nɛ guhɛ t'onɛ pɛrgiɛ̈ɛsiɛt, sɛpsɛ ndryɕɛ, si Gɛgɛ qɛ iɕtɛ nuk, do t' iɕtɛ i zoti tɛ ɕtriɲɛ punɛn ɛ 'tij mɛ goditjɛ tɛ-plotɛ ɛ̈ɛ mbi risgi-

ðjen (analysɛ) grammatikore tɛ Toskɛniɢtes, ðe tɛ na ðuronjɛ mbasandaj vepra tɛ-mbaruara nɛ kɛtɛ ðialekt.

Γutia, e-cila mjeriɢt ɡer tani nuk aɢt ɢpaλunɛ eðe si libɛr, aɢt ŋɛ veprɛ e-voglɛ, qɛ vlerɛson kujdesin e ɡið atðetarɛvet. Me ŋɛ ɡuhɛ munt tɛ ðomi fjeɢt popuλore me ŋɛ bukuriɛ tɛ-mbaruarɛ ðe me ɡaλɛsiɛ tɛ-çuditɛɢme na dɛften kɛtu ɢkrimtari ŋɛ ɡutiɛ tɛ-bukurɛ qɛ kanɛ bamun ɢumɛ vɛtɛ sɛ baɢku nɛ Tomorr. E ɢeh pɛr çudiɛ tɛ pɛrdoroŋɛ me qeλesɛ tɛ-plotɛ ɡið' ato fjalɛ, qɛ janɛ nɛ pɛrdorim tɛ ɡahtarɛvet, e ɢeh tɛ rrieɢtoŋɛ ɡið' ato kuvende, ɡið' ato bisedime, qɛ bajnɛ kɛta, kur ɢkojnɛ pɛr ɡah ðe tɛ ɢɛnoŋɛ ma sɛ fundi me kujdes tɛ-mað lɛvizjet e langoŋvet. Merret veɢt lehtɛsiɢt, qɛ nuk do tɛ munt tɛ qɛλonte kaqe bukur mbɛ kɛtɛ veprɛ tɛ-voglɛ, po t'iɢte qɛ mos tɛ kiɢte ŋɛ pjerje tɛ-veçantɛ nɛ ɡutiɛt. Me tɛ vɛrtetɛ Konstandini iɢte nga ɡahtarɛt ma tɛ-mirɛ; ditɛt e ɡutiɛs pɛr 'te iɢin nga ditɛt ma tɛ-bukura ðe ma tɛ-ɢtrɛŋta tɛ jetɛs sɛ 'tij.

Nɛ veprat e 'tij Kristoforiði ka pɛrdoruar ŋɛ Abeɛ qɛ e ka krijuar vetɛ. Munt tɛ ðohet kɛtu, se kɛjo Abee aɢt mjaft e-bukurɛ ðe mjaft e-lehtɛ, me qɛnɛ, qɛ me anɛ tɛ kɛsaj mundemi fare mirɛ tɛ ɢkruajmɛ ɡuhɛn t'onɛ pa provuar ndo-ŋɛ tɛ-vɛɢtirɛ nɛ ɢkrim tɛ ɢumɛ fjalɛve, sikurse na nɡau ɢumɛ herɛ tye pɛrdorun Abeɛn latine, *qɛ na fali Kongresi i Manastirit.* Abeja e Kristoforiðit, pɛrveç disa ɢkroŋave qɛ janɛ marrunɛ prej Greqiɢtes munt tɛ ðohet, se aɢt ŋɛ Abeɛ latine. Besojmɛ qɛ kemi tɛ-dreqtɛ, kur kujtojmɛ, se do t' iɢte ŋɛ punɛ e-pɛlqyɛrɛ tɛ ɢɛŋtɛsoheɢ (consacrer) si abeɛ kombɛtare, nɛ qoftɛ se nuk do tɛ mundemi tɛ pajojmɛ ɡuhɛn t'onɛ me ŋɛ tɛ-kɛtiλɛ fjeɢt λatine ðe tɛ-mbaruarɛ sɛ ɡiðaɢ. Kɛɢtu pak-sɛ-paku do tɛ munt tɛ tregojmɛ eðe mirɛŋohɛsiɛn e-maðe, qɛ duhet tɛ kemi ɡiðɛ-monɛ pɛrpara tɛ-pavdekunit atðetar ðe kemi pɛr tɛ nderuar kujtimin e ti me tepɛrim.

Kemi ðanɛ eðe pɛrpara, qɛ Hristoforiði nɛ ɢɛrbim tɛ Coqɛnis Unɡiλore ndeŋti afɛr ŋɛ-zet vjetɛ rrieɢtɛ ɡer sa mbaroj don-me-ðanɛ punɛn qɛ kiɢte marrɛ pɛrsipɛr. Kohɛn t'jetrɛ tɛ jetɛs sɛ 'tij e ɢkoj n' Elbasan, n' atðe tɛ veçantɛ ndɛrmjet miqvet ðe far-

e-fisit, ndermjet gokevet ãe te dagunvet' te 'tij. N' Elbasan ate-here igte si ŋe drite e-maãe, qe gkelqen ne mes te eresines. Si se ŋeri me te vertete te-ditun, si ŋe ŋeri qe ka per qeλim miresien e-pergidgome ãe lartesimin e ŋerezies e gihŋe dite per dite te krypet ãe te rriŋe ndermjet ŋeresve prej ç'do gtrese, ãe prej asaj gtreses mâ te-pogte te qytetit ãe t'u japc pa pugim kegiλet mâ te-bukura ãe mâ te-larta, qe munt te ndegoŋe ŋeriu nde bote. U tregonte detyrat, qe kâ ŋeriu perpara Perendies, perpara vethes ãe perpara te afermit. U kaλezonte me ŋe menyre praktike kaqe te-çuditgome se si punojne ŋerezija mbe vende t' jera tue u numeruar perparimet e-meda, qe kane bâmun me ç'do dege te mjegteries ŋerezore. Kur e pyesin, si munden keta ŋeres te mbroãesojne kaqe gum, ate-here t' igne aty ãe te gihŋe te-pavdekunin atãetar se me ç' fare menyre dinte te pergipeg ãe te mbugŋe plotesiet mendjen e te-paditunvet. Me pyetet u ãogte, si ka perparuare bota! Kete gâ mundeni lehteriet t'a kepetoni: i ka rane prape ditunies! Ditunia âgt ãurata mâ e maãe, qe ka pasun miresien e-larte t'i ãuroŋe Perendia ŋerezies. Me ane te kesaj ŋeriu munt te marre veet qeλimin, per te-cilin ka arãun ne bote ãe munt te baŋe te-gida ato perparime, qe bien ne rreã te fuqies se 'tij. Qytetenia e-mbaruare ãe gkelqimi i-maã qe gohim sot ne bote, ãogte, kane buruare nga dituria ãe vetem nga ditunia. Ketu pra, tue folun per çmimin e ditunies, gente ãe kohen e-nevojgme, qe t'u gviλoŋe me fjale te-zjarrta ãe me fuqie bindjeje nevojen e-maãe, qe kemi na Cqipetaret t' i biem prapa guhes komptare, ãe t' u rraŋose kegtu ne ãeλesie te zembres ndjeŋen e-geŋte te *atãesies*. Me keso menyre merret veet lehtesiet, qe Kristoforiãi mundi te geguroŋe dagunien e-papjesetuareme si nga ana e popuλit, si nga ana e Paresies se qytetii t'one, e-cila te ky kigte getun kegiλoŋesin ma te maã ãe ma te-gkelqyer.

Kur igte n' Elbasan u-pajtua si mesoŋes ne mesimoret greqigte te Kungoŋes se kalas ãe me ndergegje te-plote gume kohe rriegte diti te mbuge detyren e-larte, qe mori persiper. Rrojne eãe nxanesit

e tij ketu n' Elbasan ãe, kur qelon puna nuk harrojne te deftejne me ngyrat ma te-bukura ãe me lavdimet ma te-meãa punen pjelore ãe mesimin e'tij te-baske-trajtuar pikeriet me rregullat e peãagogjies. Tue mos pasun perpara syc rreptesien e kohes tyranike, qe mbretenonte ate-here, tue mos pecuar as fare rrezikun, qe munt t'a gente ceguriet, e kiete per gas te-maã ãe per defrim te-vertete t'u perkãenje nxanesvet te-giãa mesimet ne guhet ametare. Keetu tue perdoruar ne guhe t'one canet eqencetare ma te-qelluareme iete i zoti t'a banje landen e'tij te-kepetuareme fare ãe te terheke kujdesin ãe baske-pesimin e nxanesvet ne zemberat e te-cilevet iete i-vetemi, qe dinte te mielë ãe te maãonje me nje menyre te-çuditeeme ate lulen qielore, qe nerezia e-qytetenuare **atãesie** e pagezon.

Me qene qe fjala ketu aet per punen, qe kreu si mesonjes, nuk duam te lame pa cenuar giã' ato fjale panagyrike, qe mbante mot per mot diten e provimevet te-boteeme. Ah! gumimi i zanit te 'tij terande tingullon eãe ne veeet t'one! Iete drangon i vertete ne te-folunit ãe mjeeter i fjales nga ma te-rrallet. Fjala e'tij baeke me randesien e ãekesimit ãe me angeetien e nje foletori kiete eãe ate zjarin e-maã, qe terhek kujdesin e ndegonjesit ãe greh fandasien e 'tij. Lartesie kepetimi ãe fandasie, mendime te-ekoqituna ãe te-rrieetuara ne guhet ma te-kepetuareme prej popullit, ni me pake fjale pikat haraktiristike qe dallojne fjalet panagyrike te Konstandinit.

Po ãua se vetem ne mesimoret permbliãet rreãi i veperimit te 'tij?! Jo! me nje punonjesie te vertete e ceh per dite te-cenuareme te mbanje eãe ne Kiee kaqe fjale te-randesieeme tue spanuare ãe tue cvilluar si nje cerbetuar i-larte i Kiees mesimet ãemelore te Unpillit te cente. Sikurse kemi ãane eãe perpara, kiete punuar nje kohe te-gate per perkãimin e Unpillit ãe te librave t'jera te-centa; perandaj ne fjalet panagyrike qe mbante ne Kiee e cohim mjaft te cendoee ãe mjaft te-fuqieeem ne pune Θeologie.

Aresimi qe mori qe ne vogelie, sikurse eãe puna qe u- dee te banje permbi kaqe libra mirevetiake, e fry-

mesuan Kristoforiâin me ndjeŋat ma te-larta! Sa me-gire-maâ qe iete fjala vjen! Sa i âempte zembera per te-papasunit âe per mjerimet e t' jerevet! E gihŋe gume here darken e Bajramit, a te Paskevet te kerkoŋe te-papasunit âe t'u jape pa kursim ndihmen e 'tij landore per te kremtuar âe keta te-mjere pa ndo-ŋe te-mete ditet e-genuara, qe ka geŋtesuar feja.

Kohen e fundit te jetes se 'tij Kristofororiâi e gkoi tue mbugun detyrat e gykatesit ne gykatoret t' Elbasanit. Agt e-vertete, qe ne mesimore dreqtesie nuk kiete marre mesime; po pjerja e-veçante qe kiete ne kete dege e shtrengoi te baŋe me kohe kendime te-veçanta âe te perparoŋe mjaft ne gqencet te-larte te Liges. Keetu pra lahtazi merret veet, qe si gykates mundi te mbuge me dreqtesie detyren e 'tij âe te ge-guroŋe ŋe nderim te vertete nga ana e giâe nepunes-vet te gukatores.

Tue mbaruâr kete vepre jete-gkrimore pa ndoŋe fare drojtjeje munt te âomi, se Kristoforiâi agt ay i-cili per te-paren here hoâi âemelet ma te-forta te guhes s'one; e ngegi âe e trajtoi me ŋe keso menyre, sa qe te bjere lehtesiet ne pende te gkrimtarit. Agt ay ma se fundi, i-cili qendron ne baλ t'atyne burrave, qe liâen emenin me gaλimin âe me rielindjen e guhes qe foli Leka i-maâ. Gqypetaret bres pas brezi nuk kane per te harruar kurre gerbimet e-meâa, qe bani ky atâetar per Atâene e-dagun. Ka per t' araun gegurie ŋe dite, kur permbi varr te 'tij do te ngrehin ŋe gtat (statue) prej mermeri te-gkelqyergem per t' i deftyer botes, se lavdia e ndera, mireŋohesia komptare âe pavdekesia si ne kete jete, agtu eâe ne jete t'jetre, presin giâ' ata bura te-vlereeme, qe ndjekin rrugen e te-maâit Kristoforiâ, i-cili mbaroi jeten n'Elbasan mbe 24 te Gkurtit 1895.

— FUNT —

BKSH

Çmimi 50 para

BKSH